

**Румяна
Пенчева**

**СВЕТОСЛАВ МИШКОВ:
СТРОГО
ПОВЕРИТЕЛНО**

**Документално
изследване**

СЪДЪРЖАНИЕ

НАЧАЛОТО.....	7
ТЕОДОРА КОСТОВА, СЕСТРАТА	41
КАК СВЕТОСЛАВ МИНКОВ НАПИСА „ДРУГАТА АМЕРИКА“	43
ГЕОРГИ КАРАИВАНОВ, ПРИЯТЕЛЯТ	57
ЯПОНИЯ – ПРИБЛИЖАВАНЕТО НА ДАЛЕЧНОТО ТАЙНСТВО.....	61
МАРИЯ ТОМОВА, ПЪРВАТА СЪПРУГА.....	95
ЕДНА (НЕ)ВЪЗМОЖНОСТ	97
ФАНИ ПОПОВА-МУТАФОВА, ПРИЯТЕЛ И КОЛЕГА ПИСАТЕЛ.....	103
ОБИЧАМ НЕИЗВЕСТНОСТТА И ЗАТОВА НЕ СИ ПРАВЯ ПРЕДВАРИТЕЛНИ ПЛАНОВЕ	105
ЙОРДАНКА МИНКОВА, ВТОРАТА СЪПРУГА	137
ЖИВОТ КАТО НА КИНО	139
ЙОРДАН СТРАТИЕВ.....	148
НИКОЛАЙ МАРАНГОЗОВ.....	149
СЛУЧАЙНИ, ЧУЖДИ И ВРАЖЕСКИ ЕЛЕМЕНТИ	151
ДИМИТЪР ПАНТЕЛЕЕВ	199
ИСТИНИТЕ НА ДВЕ ПИСМА.....	201
ДОРА СВЕТОСЛАВ МИНКОВА, ДЪЩЕРЯТА	213
ТИ КОГА НАЙ-ПОСЛЕ ЩЕ ПОЧНЕШ ДА ПИШЕШ УТВЪРЖДАВАЩА САТИРА? – ЗАПИТА ГО БЕШКОВ. КОГАТО И ТИ ПОЧНЕШ ДА РИСУВАШ ХВАЛЕБСТВЕНИ КАРИКАТУРИ – ОТВЪРНА СЛАВЧО.....	215

АЛЕКСАНДЪР КАРАПАНЧЕВ, ЧИТАТЕЛЯТ	
ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ФАНТАСКОПА.....	253
ЕПИГРАМА ЗА ДРУГАРИ ДВАМА	265
НИКОЛА ФУРНАДЖИЕВ	267
ЖИВОТОПИС.....	269
СВЕТΟΣЛАВ МИНКОВ И ФОРМУЛАТА „ОТ МЕНЕ ПО-ГОЛЕМО НЕМА!“	273
РОСЕН ТАХОВ	
ПОКАЗАЛЕЦ НА ИМЕНАТА	277

Забележка: Спомените на Теодора Костова, Георги Караиванов, Мария Томова, Фани Попова-Мутафова, Йорданка Минкова, Дора Минкова са откъси от изданието *Димитър Талев, Светослав Минков, Димитър Димов в спомените на съвременниците*, 1973 г.

НАЧАЛОТО

Годината е 1920. В средата на лятото излиза брой 27 на „Българан“, седмично литературно-хумористично списание, широко популярно по онова време, без определена политическа насоченост. На един разказ – „Биномът на Нютон“, дошъл с редакционната поща, е отделено значително място. Авторът не е известен. Името Светослав М. подсказва малко.

За брой 34, на същата година, пощата донася превод от френски език на стихотворението „Звънчето“ на Мушле. Подписът отново е на Светослав М. Както публикуваният разказ, така и преводът подсказват стремеж, и при това успешен, към овладяване на перото, към точен и лаконичен стил.

В брой 36, на страница 7, е поместена поредната рубрика „Поща“ с подпис „Редакцията“. Някъде по средата е отбелязано: *Светослав М., София. Явете се в редакцията!* До края на следващата година на страниците на „Българан“ начеващият автор Светослав Минков публикува общо 53 творби – есета, разкази, 26 стихотворения.

БИНОМЪТ НА НЮТОН

Беше студен ноемврийски ден. На ъгъла на улицата, до мъжката гимназия стоеше ученикът от IV клас Димитър Алексиев.

Когато учителите, които имаха съвет започнаха да излизат, Алексиев трепна и вторачи погледа си върху тях... Изглеждаше, че чака някого. Край него минаха старият учител по френски – човек, който носеше винаги училищния правилник в джоба си и преподавателят по философия, „субект“ с изтънчени маниери и крайни възгледи.

Зад тях вървеше друга група, в която анатомът разказваше на своите колеги значението на хигиената на тялото.

Но нито на едните, нито на другите Алексиев обърна внимание. Видимо този, когото чакаше той, не беше още излязъл.

Това се потвърди с факт.

Когато математикът Велинов се показа на вратата, Алексиев се изкашли някак си особено и пребледня.

– Сатана – изгръмжа той и тръгна към него, като си оправяше яката на палтото.

След една минута вече наоколо се носеше гласът на Велинов:

– Не може, не заслужавах тройка – говореше той. – Не знаеш елементарната алгебра...

– Но аз... Аз не знаех само Нютоновия бином – казваше с умоляещ глас Алексиев. – Нима само за това вие трябва да ми поставите двойка?

– Да, само за това – отговори гордо Велинов, като драсна кибрит, за да си запали цигарата.

– Вие убивате бъдещето ми! – кресна изведнъж Алексиев, и бръкна в джоба си. Той извади малък пистолет и го насочи срещу гърдите на преподавателя.

– Умри, мизерно същество!... – извика той и гръмна.

Когато притихна всичко, наоколо се беше събрала цяла тълпа хора. На земята окървавени лежаха два трупа: единият на Велинов, който беше ранен леко в краката и другият на Алексиев – ранен смъртно в челото. Той, след като беше стрелял върху своя учител, застреля и себе си.

...Валеше дъжд, когато зариваха гроба на Алексиев. Другарите му се заклеха да отмъстят за неговата смърт и още същата вечер те отидоха под прозореца на Велиновата къща, който беше отворен и започнаха да хвърлят вътре развалени яйца.

С това, обаче, не се постигна нищо, защото котката на Велинов изяде яйцата, заедно с черупките и нейният господар не забеляза нито следа от устроения атентат.

Измина се доста време от тази случка и всичко завървя по стария, предишен път. Имаше само малко изменение: преподавателят по математика стана още по-лош.

Той ругаеше и нагрубяваше на всяка крачка. Особена омраза хранеше той към паметта на Алексиев.

– Животно! Свиня! – говореше той. Постепенно омразата се обърна за него в *idée fixe* и той вече за нищо друго не мислеше, освен за това: как да си отмъсти.

Тази негова мисъл не му даваше покой. Където и да беше, в къщи, в училище, по улицата, навсякъде, той виждаше бледната фигура на Алексиева, държаща в ръцете си насочен срещу него револвер. И най-после той намисли едно ужасно средство. Велинов беше малко суеверен човек и вярваше в задгробния живот.

Една вечер той отиде в гробищата и на едната страна върху паметника на Алексиев издълба... издълба с лето биномът на Нютон.

Това отмъщение беше ужасно. Ужасно казвам, защото няколко дни след това пазачът на гробището разправяше в града следната история: когато настъпало полунощ и всичко потънело в глуха тишина, край гроба на Алексиев обикаляла човешка сянка и гледала едната страна на паметника. След малко наоколо се разнасял плач и всички мъртви излизали от гробовете, отивали при паметника и го разглеждали.

Когато блеснела зарята на новия ден всичко изчезвало, за да се повтори пак вечерта.

Като слушаше тази история, Велинов гледаше самодоволно и смеейки се, със злоба казваше:

– Свиня! Нечиста сила!

Светослав М.

В разказа на осемнадесетгодишния автор ясно проличават елементите на гротеската, особено на финала – демонични сили и видения, мрачен колорит, песимистични настроения. Още тук се разчитат някои от белезите и похватите на диаволистите, чиито представител в следващите няколко години ще бъде и Минков. Този свой литературен дебют в сп. „Българан“ зрелият писател старателно омаловажава и премълчава. Затова все още литературоведите не са осъществили своите проучвания за първите му творби, сравнявайки ги с по-нататъшното развитие на езика, стила и сюжетите на автора. Дори и носещи белезите на началото, те са много показателни за

последователността на творческите търсения и достиженията му през годините.

Тъй като сп. „Българан“ е библиографска рядкост, ще си позволим по-обстойно да прегледаме литературната продукция на младия автор на неговите страници. Без да се спираме подробно на всички Светослав-Минкови творби в проза, които наистина, в повечето случаи заслужават забравата на автора си, ще споменем и стихотворните му опити. Всички големи белетристи са римували в началото на творческия си път – Елин Пелин, Тодор Влайков, Йордан Йовков, – но рано или по-късно, изоставят храма на поетичните музи и с уверени крачки поемат пътя на изказа в проза. Тази слабост на младежки трепети изляти в мерена реч не отминава и Светослав Минков. Урбанистът, авторът на фразата *Природата е неудобно нещо* щедро населява куплетите със „сънни брези“, „кървави макове“, „печални кипариси целуват хризантеми“, „умираща мимоза“ и „есенни рози“. Ясно е, че стилистиката е взета назаем от символистичната поезия. Природните картини, „лунна вечер“, „дивна пролет“, „тъжна есен“, „приказан вятър“ са в пълно съзвучие с настроенията и чувствата на лирическият герой. Но трудно ще се избавим от чувството, че това е една подражателска поезия, а и самият Светослав М. не упорства да се усъвършенства като поет. Ако се взрем по-внимателно в стиховете ще видим, че всъщност няма конкретен проблем, който да ранява душата на поета, че това е една юношеска чувствителност, на която са присъщи приповдигнатите или депресивни състояния. Не можем да не забележим, че стиховете му са много „цветни“, дори в празнично-тържествени багри – „сребърен лъч“, „златен креп“, „в море роса седефени коси златисти къпят“, „огнена птица ще мине над теб“ (заглавието на третата му книга!), „градина, потънала в злато“. Въпреки, че минорните настроения преобладават в стиховете, тези цветове ни отвеждат в един приказан свят, а не в свят на мистика и отчаяние.

По много непосредствен начин неговите интереси в областта на музиката намират отражение в юношеското му творчество. Първото му публикувано стихотворение в брой 37, 1920 г. е със заглавие „Requiem“; следва „Скерцо – Григ“, посветено на Колоколчик (Крум Кюлявков); в „Лятна приказка“ – *...оркестърът на нашия Maestro, разказваше Peer Guint*

сюитата на Григ...; „Лунна соната“ – Пияното свиреше Лунна соната... Прозата му, вече видяхме, е изградена на принципа на парадокса. Музиката, звуците играят важна роля в разказа „Серенада“. Героят Калоянов решава да изкаже чувствата си към студентката Жени Василева посредством своята цигулка. Отивайки към дома ѝ, отнякъде долита „Волга, Волга, мать родная!“, следва неговото изпълнение „Soloveig Lied“ от Григ и след намесата на бащата на момичето серенадата приключва така: *Глухи удари. Викове. Кучешки лай.* По същия начин в „Дамата с розовата рокля“ музиката по-добре от думи изразява обрата на събитията. Бръшлянов се готви за любовно обяснение. Балът е в разгара си. „Валсов сън“ на Щраус е подходящ фон за изпълнение на намерението му. В момента, когато е събрал кураж, се приближава възрастен мъж: – *Това е нейният мъж, – прошепна някой наблизко. Оркестърът засвири Уан Степ.* Финалът не предвижда коментар за състоянието на влюбения – модерната лекомислена мелодия прозвучава като присмех над краха на младежките чувства и надежди.

Героите носят необикновени имена: Водняков („Агент“), Ястребов („Акварели“), Бръшлянов („Дамата в розовата рокля“), Бенедиктинов и Абсентов („Мечти“), Четков („Обикновена история“), а героините му са с претенциозно-екзотичните – Ота, Гретхен, Рени, Беба, Лорелай, Кети, Eugenii.

Може би тук е мястото да обърнем внимание на „Портретите“ на Светослав Минков. Жанрът, в който са написани, най-силно се приближава до формата, която днес наричаме есе. В българската литература имаме вече подобно портретуване – Емануил Попдимитров в изящните си любовни стихотворения „Ирен“, „Ема“, „Клара“, „Лаура“, „Ефросина“ от поетичните цикли „Песни“ (1912–1913), „Плачещи върби“ (1914), „Вечерни миражи“ (1915). Образите на Попдимитров са романтични, обрисувани с копнежа по непостижимото съвършенство, чудни миражни видения. Но това може да бъде отправна точка в посока на разсъздението, че „учителят по литература“ на Минков е Емануил Попдимитров. Младият литератор е преценил, че портретите на Попдимитров са недостижими в художествено отношение, а естетическото чувство му е подсказало, че тези стихотворения ще останат ненадминати образци в българската любовна лирика и решава да създаде подобни женски образи. Младежкото му

бунтарство обаче противопоставя на ефирните Емануил-Попдимитрови героини други, различни образи, които изобразяват цялото многообразие на женската душа. Те са изкусителки, но и дълбоко чувствителни, те са повърхностни, но и самоотвержено верни на избрана кауза. Минковите дами са жени от плът и кръв с пороци и слабости, в тях има много виталност и дух. Така Eugenie олицетворява мечтателката, Жанет – покорителката на мъжки сърца, Лорелай е символ на изящество, Мери – храбра еманципантика, Ота – аморално и лекомислено момиче. Очевидният стремеж на младия автор е тези имена да станат нарицателни за едно или друго качество, притежавано от героинята или особеност на поведение, несъвършенство или характер. Извън портретите, в другите си разкази, най-често авторът търси предумишлената анонимност на героите си, обозначавайки ги само с „Той“ и „Тя“. Те са поставени в ситуации, които се менят, а самите те не се променят. Но, ако все пак се забележи някакво движение на характера, то е в посока на деградация. Поведението им се бележи с известен екзистенциализъм и безпомощност. Между героите му няма борбени натури – те са отчаяни индивидуалисти и бохеми, които са само наблюдатели на случващото се със самите тях. Развръзката е провокация, както към главния герой, така и към читателя. Случките не са съдбоносни, но от тях лъха безнадежден песимизъм и ужас от действителността. Ако все пак има противопоставяне на събитията то е условно – неясните, мрачни сили, които се намесват и задвижват живота на Минковите герои, правят борбата им невъзможна, безсмислена. Именно тези белези на творбите на Светослав Минков подсказват, че той става следовник на едно литературно течение, което не успява да пусне здрави корени в литературата ни, но все пак намираме податки от него и в творбите на Владимир Полянов, Георги Райчев и др. Това е епохата на българския диаволизъм, а Светослав Минков е един от първите диаволисти в литературата ни.

Атрибутите на символизма и диаволизма съпровождат Минков още известно време – до момента, когато усеща сили и самочувствие в себе си и изпод перото му излизат няколко хумористични и сатирични стихотворения – „Ах, Соничка!“, „Празника на розите“, посветено на Дечко Узунов, „Жилищна комисия“, „По случай края на света“. Последното стихотворе-

ние е писано по конкретен повод. Астрономите (а може би астролозите) предвиждат, че на 11 юни 1921 г., кометата Винеке ще се сблъска със Земята и ще настъпи края на света. Цялата преса е във възбудено очакване на апокалиптичното събитие, но здравомислещите и оптимистични българановци виждат в евентуалното събитие единствено повод за шеги и упражнение в ирония. Финалът на стихотворението на Минков обладава и чисто политически момент:

*... в парламента ни безспир
огласян от псувни безброй,
но внезапно пак настава мир:
по случай края на света
бай Сандо дава си властта.*

Вече „свой“ в литературните среди дори си позволява и злободневните стихчета в „Среда“:

*Намръщена есенна среда.
Бай Кирил разтрогва сърцата.
Сълзите течат по лицата.
Тълпата се трупа в безреда.*

*Намръщена есенна среда.
Евгения в траур обвита.
С душа от печали разбита,
булдока на Вазова гледа.*

Светослав М. е и автор на „Слухове от литературния свят“, брой 9, 1921 г., рубрика, която често срещаме на страниците на списанието. Доста находчиво младокът се надсмива над неуспешните драми и романи, шовинизма и чувствените моменти в поезията на Кирил Христов:

*Носи се слух, че в Цариград излязла от печат книгата
„Пред дверите на харема“, роман от българския писател Кирил Христов, в който последния, в една художествена форма, е описал нравствения упадък на Турция след войната.*

От благодарност, турския народ сега му издигал паметник в Пера. Романът бил придружен с илюстрации – само за възрастни.